Het is een vreemde en weemoedige sensatie, die bij de aanvang van ons congres ons allen wel zal bekruipen, dat hier thans niet de man staat, die zo talrijke congressen der Partij heeft voorgezeten en met zijn vurige geest en welsprekendheid in zo sterke mate zijn stempel op onze bijeenkomsten heeft gedrukt. Wij herinneren ons zijn oproep aan het eind van ons laatste buitengewone congres; enkele uren daarna lag hij, die met zijn schier onuitputtelijke energie een voor ons land hoogst belangrijke zending had aanvaard, als slachtoffer van een schrikkelijk vliegtuigongeluk krachteloos ter neer: de grote strijder was voor maanden buiten gevecht gesteld. Ons aller gedachten gaan naar hem uit en wij weten, dat hij thans in de geest bij ons is. Ik stel u voor, hem namens ons allen, namens het congres, een groet te zenden, een telegram van de volgende inhoud: Waarde voorzitter, het congres, zojuist geopend, wil zijn werk niet beginnen zonder u zijn groet en beste wensen te hebben gezonden. Het congres, kennende uw sterke verlangen om uw werk voor de Partij te hervatten, hoopt u spoedig hersteld in het vaderland terug te zien.
Kranenburg, voorzitter, Woudenberg, secretaris."
(Luid applaus.)

Prof. Kranenburg vervolgt: Het werk van de dag roept ons weer, partijgenoten, en dat werk is veel en belangrijk. Onze partij staat op een scherpe post en ze zal haar kracht nodig hebben om haar taak te vervullen. Die taak is groot, is thans uitermate belangrijk; wij zullen op de wapenschouw, die een gewoon congres der Partij toch altijd is, ons daarvan rekenschap moeten geven; wij hebben een strijd te voeren op twee fronten en het is een harde, genadeloze strijd; kwartier wordt daarin niet gegeven en in de keuze der wapenen is men dikwijls weinig kieskeurig. En dan omzwermen ons op de flanken in de laatste tijd groepjes vrijbuiters en dolende ridders, die niet tot een openlijke aanval overgaan, maar in onze rijen verwarring trachten te stichten. Er zijn enkele bladen, die er een soort sport van maken om in onze Partij zelf een gemis aan de grote goederen, waarvoor wij gezamenlijk strijden, te ontdekken, Er zou in ons Partijleven geen geestelijke vrijheid en democratie zijn. „Onze democratie in gevaar", zo luidde de titel van een artikel van deze strekking in een progressief weekblad, dat als ondertitel had: „De kunst van het *òneens* te zijn".
Het is helemaal geen kunst het oneens te zijn, partijgenoten; niets is gemakkelijker! Het ééns te worden is veeleer een kunst, het ééns te worden wel te verstaan, met democratische middelen, d.w.z. door discussie en debat, door overtuiging èn, in laatste instantie, door in vrijheid genomen meerderheidsbesluit. Wie nu beweert, dat er, wat dit

laatste betreft, de middelen om tot een besluit te komen, bij ons geen democratie bestaat, die weet er eenvoudig niets van, die kent de feiten, de werkelijkheid niet. Hij heeft zich in zijn studeerkamer of zijn redactiebureau teruggetrokken als in een ivoren toren, van waaruit hij de banbliksems van zijn toom over de gang van zaken tegen onze partij slingert. Wie werkelijk in het partijleven meeleeft [missing] beweging staat en niet er buiten, wie mee zijn schouders zet onder het gezamenlijke werk, zoals wij allen, die hier zitten, doen, die weet, dat voortdurend en met grote zorg er naar wordt gestreefd om zoveel mogelijk partijgenoten in het werk, in de besluiten, en daarmee natuurlijk ook in de verantwoordelijkheid, te betrekken; dat met de grootste ernst en zo nauwgezet mogelijk door de verschillende organen der Partij in al haar geledingen over de zaken wordt beraadslaagd; dat, wel verre van de minderheden te verdrukken of te verdringen, er steeds naar wordt gestreefd, die minderheden aan hun trek te doen komen, soms zelfs tot op het randje van niet geheel consequente toepassing van het meerderheidsbeginsel; denk aan het instituut van de adviseurs in de Partij-organen.

Inderdaad, wie de feiten kent, weet, dat deze verwijten geen hout snijden. Ik sla de betekenis er van ook niet hoog aan, maar geheel zonder gevaar zijn zij toch niet. Zij kunnen in sommige kringen een stemming van scepticisme en weifelmoedigheid, zo niet van wantrouwen scheppen.

Wanneer hebben wij die klanken meer gehoord? Wie herinnert zich niet het afgeven op dat partijgedoe, op de „partijbonzen!" uit de jaren vóór de wereldoorlog, de tijd van het opkomen van het Nationaal-Socialisme? Oververfijnde zelfgenoegzame intellectuelen en grove demagogische N.S.B.-ers kaatsten elkaar de bal toe. Zij exploiteerden, elk op zijn manier, het gevoel van malaise en onbehagen, dat in die tijd van crisis en werkloosheid in brede kringen van het volk overheerste. Wantrouwen tegen de leiders van Partij en Vakbeweging werd listiglijk gewekt en aangekweekt. Het spel wordt thans, in ietwat andere vormen, althans onder andere namen, herhaald. Onder de leuze „voor de democratie" wordt de wezenlijke democratie ondermijnd. Het is, welbeschouwd, een eigenaardige verwringing van de feiten en verhoudingen die men ten beste geeft. Waarom zou het zulk een wonderlijke zaak zijn, waarvoor een verklaring zou moeten gezocht worden in allerlei slimme kunstgrepen en machinaties van de leiding, als de meerderheid van de Partij een zelfde opvatting blijkt te huldigen als de Partijleiding? Het tegendeel zou veeleer zonderling zijn en verklaring behoeven. De Kamerleden en ministers, het Partijbestuur en de

afdelingsbesturen zijn toch ook overtuigde democratische socialisten; zij streven toch dezelfde politieke doeleinden na, zij aanvaarden hetzelfde staatkundige program. Hun instelling tegenover de concrete problemen van de dag is dezelfde. Is het dan zo wonderlijk, dat hun oplossing van de vraagstukken, die zich concreet voordoen, na toelichting en beraadslaging voor de meerderheid van de Partijleden aanvaardbaar blijkt? Het is toch geen wet van Meden en Perzen, dat een opposant per se gelijk heeft of als democratisch socialist zuiverder op de graat is, al schijnt men zich soms op het standpunt te stellen, dat het bij uitstek democratisch zou zijn oppositie te voeren, zoals die jonge man, die in een vergadering vroeg: „mijnheer de voorzitter, ik wou wel graag de mening van het bestuur horen, dan wou ik er wat tegen zeggen." Later is hij een voortreffelijk democraat geworden. Een goed democraat kan in de minderheid zijn zonder ressentiment en in de meerderheid zonder rancune tegen zijn tegenstanders. Hij aanvaardt vrije beraadslaging, overleg en debat in volle omvang; maar hij aanvaardt ook een in vrijheid genomen meerderheids-beslissing in goed humeur en zonder daar aan te morrelen en loopt er niet uit, als die anders is dan hij had gewenst.

Dat ondermijnen van de democratie is altijd bedenkelijk, maar vooral in een tijd, als waarin wij thans leven, nu de echte democratie bedreigd wordt door zeer reële gevaren. Wij krijgen in het Partijbestuur de brieven en berichten binnen die in hun zakelijke nuchterheid klinken als noodkreten, berichten van en over geestverwanten in de verstrooiing, in ballingschap, in de gevangenis, in de concentratiekampen; mannen met een lange en eervolle staat van dienst, goede socialisten, taaie en dappere strijders voor onze idealen, die nu verkommeren in harde gevangenschap of ballingschap, of die onder beulshanden stierven. Men moet ons dan niet aankomen met naïeve en zoetelijke verhalen of quasi-wetenschappelijke onderzoekingen over een andere vorm van democratie , een zogenaamde volksdemocratie, die er heel anders uit zou zien dan de democratie die wij kennen en dienen. De geestverwanten in de gevangenissen en concentratiekampen of in ballingschap, die anderen, duizenden en nog eens duizenden, die uitzien naar elke mogelijkheid om het geluk en de vreugden van die volksdemocratie te ontvluchten, maar die door versperringen van prikkeldraad en door het vuur van de soldaten die de grenzen bewaken, in grote getale worden teruggehouden, en als zij het in uiterste nood toch maar proberen, bij trossen worden neergeschoten, die allen weten het wel; die kennen het verschil tussen onze democratie en de volksdemocratie van Oost-Europa volkomen. Zij hebben het aan den lijve,

letterlijk, ervaren. En onze geestverwanten in de Westerse landen hebben het verschil ook begrepen en zij hebben uit dit begrijpen ook de consequentie getrokken, de harde, maar onverbiddellijke consequentie. Niet meer één voor één, maar gezamenlijk stellen wij ons té weer. Onze socialistische zusterpartijen, de Noorse en Deense socialisten, hebben het voor hen wel zeer bezwaarlijke, maar onvermijdelijke besluit genomen, vrijwel eenstemming, om toe te treden tot het Atlantic Pact. Een harde consequentie, want zij en wij hebben voor dat besluit tot gezamenlijke verdediging van onze hoogste goederen, offers te brengen, die ons zeer zwaar zullen vallen. Wij hadden zo gehoopt, dat door de internationale organisatie tot onderdrukking van de eigen richting en tot verwezenlijking van het recht het mogelijk zou worden „de wapenen der barbaren" om te smeden tot ploegscharen, tot werktuigen, tot productie van waardevolle goederen. De aanhef van het Handvest van de U.N.O.: „Wij, de volkeren van de Verenigde Naties, vastbesloten toekomstige geslachten te bevrijden van de gesel van de oorlog, die in onze generatie tot tweemaal toe onzegbaar leed over de mensheid heeft gebracht, om het vertrouwen in de menselijke grondrechten, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon, in de gelijke rechten, van mannen en vrouwen en van de volken, groot en klein, te herstellen, om sociale vooruitgang en hogere levensstandaarden in groter vrijheid te bevorderen", die aanhef is ons uit het hart gegrepen, Partijgenoten.

Maar wie zou durven volhouden, dat zijn hoop is vervuld en de werking van U.N.O. bevredigend is geweest? Wie zich niet verliest in wensdromen en bereid is de werkelijkheid onder ogen te zien, ook al is die hard, zal moeten erkennen, dat het instrument, de „machinerie", zoals het in de U.N.O. acte genoemd wordt, nog onvoldoende is gemonteerd. Voor onze veiligheid en waarborging van onze hoogste goederen moeten wij grijpen naar andere middelen. De offers, die het Atlantic Pact van ons zal vragen, vallen ons daarom zo zwaar, partijgenoten, omdat wij de wel-gevestigde overtuiging hebben, dat voor de bestrijding van de communistische dictatuur men niet zal kunnen volstaan met zuiver militaire middelen, maar dat daarvoor ook noodzakelijk is het voeren van een progressieve, democratisch socialistische politiek, o*p* sociaal, economisch en financieel gebied. En nu kunnen wij onze ogen er niet voor sluiten, dat de offers, die voor de collectieve verdediging worden gevraagd, het voeren van een progressieve politiek op de genoemde terreinen moeilijker zal maken. Men kan een gulden maar éénmaal uitgeven, en om hem te kunnen

uitgeven, moet men hem eerst hebben, placht Wibaut te zeggen. De afweging van de verschillende belangen zal ons in de komende jaren heel wat zorgen veroorzaken, daar behoeven wij ons geen illusie over te maken. Maar hierdoor wordt tevens sterk belicht, hoe noodzakelijk het is, dat onze Partij sterk zij en invloed heeft, directe, reële invloed, bij de bepaling van de verhouding tussen de betrokken belangen zal niet ons land en volk onberekenbare schade lijden, en met name in gevaar worden gebracht, wat onze beweging in lange en harde arbeid en strijd, soms bij stukjes en beetjes, soms ook met forse greep heeft tot stand gebracht. Dat die forse greep in die periode, gedurende welke onze Partijgenoten deel hebben uitgemaakt van de regering, er is geweest, kan niemand ontkennen. En er staat nog veel op stapel. De tijd die voor ons ligt zal dus niet gemakkelijk zijn, Partijgenoten, wij zijn ons daarvan volkomen bewust. Maar wij menen op één punt, laat mij het voorzichtig zeggen, niet geheel zonder hoop te kunnen zijn. De Indonesische kwestie heeft de voorbijgegane jaren als een molensteen om onze hals gehangen; onze hals, de hals van het Nederlandse volk, èn de hals van onze Partij.

Ons laatste Buitengewone Congres, dat geheel aan deze zaak was gewijd, was daarvan het levende bewijs. De omstandigheid, dat de regering zich nu bereid heeft verklaard in te gaan op het verzoek van de Veiligheidsraad, opent een kans, dat thans eindelijk de partijen tezamen om een ronde tafel, d.w.z. als gelijken, komen te zitten om in onderling beraad en overleg tot een oplossing van het heilloze conflict te komen, dat voor Indonesië en Nederland ruïneus dreigt te worden.

Wij zijn daardoor ten langen leste nader gekomen tot de verwezenlijking van het doel, dat onze Partij zich in de resolutie van ons Buitengewoon Congres in September 1946 eenstemmig heeft gesteld, met instemming van zowel Palar als Sukawati, nl.: te komen tot staatkundige eenheden, gelijk in status, de ene op generlei wijze onderworpen aan de andere, vrijelijk verenigd als leden van een gemeenschap van volken.

De voorzitter herinnert dan aan de dood in de afgelopen periode van twee vooraanstaande figuren der democratisch-socialistische beweging in Nederland, Vliegen en Gerhard. Hierbij staan alle aanwezigen op en gedenken deze pioniers met een ogenblik van stilte.

Hierna drukt spreker er zijn blijdschap over uit, dat wij afgevaardigden van democratisch-socialistische zusterpartijen in ons midden hebben. Hij heet de buitenlandse gasten hartelijk welkom, speciaal de vertegenwoordigers der Duitse zusterpartij en van de Spaanse socialistische partij in ballingschap.

Een luid en langdurig applaus weerklinkt als de voorzitter hierbij de wens uitspreekt, dat het fascistische regime van Franco spoedig vervangen moge worden door een democratische regeringbestel.

Ook wordt speciaal welkom geheten pg. Bolle uit Londen, die secretaris is van de Comisco (Comité voor Internationale Socialistische Conferenties).

Prof. Kranenburg doet verder mededeling van een brief van de Italiaanse sociaal-democratische partij van Saragat, waarin de beste wensen voor het congres worden uitgesproken.

Hij besluit dan zijn rede als volgt:

Partijgenoten, de begroeting van onze kameraden uit de zusterpartijen is een teken, een symbool van de steeds sterkere internationalisering van de politiek. Dat heeft voor de werkingswijze van onze democratische parlementaire instellingen gevolgen; een belangrijk probleem, partijgenoten, van constitutionele aard, dat wij zeker onder ogen hebben te zien, maar dat ik thans laat liggen. De tendentie zelf aanvaarden wij van heler harte; zij is in overeenstemming met onze beginselen en tradities. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de Europese beweging onder onze partijgenoten zoveel warme voorstanders en medewerkers heeft gevonden en wij de merkwaardig snelle ontwikkeling met vreugde zien. Zo staat onze Partij voor grote taken, in velerlei richting. In het Partijbestuur leeft het sterke gevoel, dat het nodig is de blik over de dagelijkse plichten, die moeten worden vervuld en zorgen die moeten worden gedragen, te richten op de verdere doeleinden, die wij ons stellen. Dit zal bij onze besprekingen in de komende dagen wel blijken; ik stip het hier slechts aan. Tot dit gezamenlijke beraad roep ik u thans op, partijgenoten. Mogen wij dat beraad houden met begrip van elkaars standpunt, met eerlijke en zakelijke toetsing van elkaars argumenten, in goede kameraadschap en onderlinge waardering; in een woord als goede democratische socialisten, leden van een grote, veelzijdige gemeenschap, die ons aller toegewijde arbeid nodig heeft. Laten wij met de werkelijkheidszin, met het doorzettingsvermogen, met de taaie arbeidzaamheid, kenmerken zijn van ons volk, onze grote taak vervullen. Vatten wij aan, wat onze hand vindt te doen, wetende, dat ons werk van elke dag geadeld wordt die door het ideaal van gerechtigheid, vrijheid en menselijke waardigheid, dat diep in onze ziel gloeit.

Ik verklaar hiermee het tweede congres van de Partij van de Arbeid voor geopend.